

Т. П. Вільчинська,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розглянуто монографію Лавриненко С. Т. Мовні знаки концептуалізації правової культури у фольклорному тексті (лінгвокультурологічний аналіз різних жанрів українського фольклору) / С. Т. Лавриненко; за ред. А. К. Мойсієнка. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 468 с. Зроблений висновок, що рецензована праця є цілісним самостійним науковим дослідженням лінгвокультурних знаків етноправового досвіду, закодowanego українським народним епосом та лірикою.

Ключові слова: концептуалізація, категоризація, культуроправова інформативність, український фольклор.

В статье рассматривается монография Лавриненко С. Т. Языковые знаки концептуализации правовой культуры в фольклорном тексте (лингвокультурологический анализ разных жанров украинского фольклора) / С. Т. Лавриненко; под ред. А. К. Мойсienko. – К. : Издательский дом Дмитрия Бураго, 2014. 468 с. Делается вывод о том, что рецензируемый труд является целостным самостоятельным научным исследованием лингвокультурных знаков этноправовых знаний, закодированных украинским народным эпосом и лирикой.

Ключевые слова: концептуализация, категоризация, культуроправовая информативность, украинский фольклор.

The article presents the analysis of S. T. Lavrinenko's monograph «Lingual signs of legal culture conceptualization in a folklore text (linguo-culturelogical analysis of different genres in the Ukrainian folklore)» / S. T. Lavrinenko; edited by A. K. Moysiienko. K. : Dmytro Burago Publishing House, 2014. – 468 p. It has been proved that the reviewed work presents unique independent scientific investigation of lingual signs related to ethnic legal experience, coded in Ukrainian folk epic songs and lyrics.

Key words: conceptualization, categorization, cultural and legal informativity, Ukrainian folklore.

Актуальність рецензованого дослідження визначається спрямованістю сучасних лінгвістичних пошуків на вивчення опосередкованих концептами взаємозв'язків української мови з етнічною ментальністю та культурою. У царині зазначеної проблематики перебувають порушені у науковій праці С. Т. Лавриненко питання інтердисциплінарного аналізу способів вербалізації правової інформативності фольклору, що досі не опрацьовувалися українськими мовознавцями.

Монографія презентує філософсько-правове осмислення лінгвокультурних маркерів народного епосу та лірики з опорою на розуміння слова як найуніверсальнішої форми і буття, і свідомості людини.

Оригінальність лінгвокультурологічної праці С. Т. Лавриненко вбачаємо у спрямованості на виявлення культуроправових смислів та елементів правових когніцій, вербалізованих народними казками, думами, піснями, баладами. Шляхом інтерпретації словесних знаків, комплексів мовних сегментів, окремих творів автор декодує інформацію про константи «порядок», «свобода», «справедливість», «честь», «гідність», «воля», «доля», «слава». З нашого погляду, цінним є спостереження, що зазначені фольклороправові лінгвокультурні представлені через гіпертекст не у звичних алгоритичних слово-образах тварин, рослин, міфічних персонажів, а через мовні маркери репрезентації соціальних відносин. Взяті для аналізу жанри народної творчості відбивають елементи архаїчної правосвідомості, характерні для творців і носіїв українського фольклору.

Монографія складається з п'яти розділів. Три перші в логічній послідовності ведуть до осягнення основних понять роботи: культуроправова інформативність, культуроправовий смисл, лінгвокультурологічне концептополе. Два наступні – практичне вираження теорії культуроправової інформативності фольклорного тексту, епічного та ліричного. Усі розділи роботи супроводжуються ґрунтовними висновками. Представлені у тексті графічні уявлення механізмів матричного моделювання фольклороправового лінгвоконцептополя (31 рисунок) налаштовують на думку про важливість дешифрації архетипів мислення, вербалізованих фольклорною традицією.

Дослідниця опрацювала великий масив народнопоетичних джерел, наукової літератури з сучасної когнітивістики, лінгвоконцептології, семасіології, лінгвокультурології, чимало теоретичної інформації узагальнено й конкретизовано в таблицях та рисунках.

С. Т. Лавриненко переконливо доводить, що «... як частина національної культури, надбання цивілізації й віддзеркалення суспільної свідомості етносу народнопоетична творчість містить багатий матеріал для лінгвокультурологічних студій» [1, с. 47].

З погляду автора, правова інформативність народнопоетичного конструкту є ментальним утворенням, частиною етнокультури, яка характеризується низкою ознак, закорінених у наївно-мовну та буденну правову свідомість. Правові знання, закодзовані текстами казок, дум, пісень, балад, цілком закономірно становлять важливий фрагмент етномовної картини світу.

Виявлення і опис мовних об'єктивацій правових ідей, представлених у фольклорі, є перспективним завданням, зумовленим потребами поліаспектного вивчення народного слова. Отже вибір об'єкта і предмета дослідження вважаємо логічним і достатньо обґрунтованим.

Рецензована монографія є особливо плідною у розробленні теоретичних засад та методики матричного моделювання культурних феноменів. Це новий напрям лінгвістичних пошуків, який виявляє себе в межах лінгвокультурології, синтезує міждисциплінарний підхід у його антропологічному висвітленні, тісно взаємодіє

з когнітивною лінгвістикою, етнолінгвістикою, психолінгвістикою (див. розділ I. «Правова інформативність фольклору в лінгвокультурологічному висвітленні» [1, с. 66–74]). Детально схарактеризовані автором труднощі й розбіжності у трактуванні фольклороправових лінгвокультурем пояснюються приналежністю зазначених феноменів до сфери явищ, які не піддаються прямому спостереженню: лінгвіст змушений лише через зіставлення та наполегливі наукові міркування й умовиводи скласти собі про них поняття. Зміст фольклороправових лінгвокультурем не обмежується предметною співвіднесеністю з явищами позамовної дійсності, оскільки при його реалізації на перший план виступають зв'язки, які для фольклорної свідомості не є оказіональними. Смыслові контури відповідної мовної одиниці окреслюються жанровими чинниками, закоріненими у феноменологічний досвід торців і носіїв усної народної традиції.

Слід зауважити, що методологічні основи вивчення взаємодії мови і культури лише починають формуватися і мають багато дискусійних аспектів. Тому логічно, що другий розділ монографії «Методологія й метод лінгвокультурологічного дослідження правової інформативності українського фольклору» [1, с. 75–129], присвячується вибору філософської бази, зокрема обґрунтуванню екзистенційно-феноменологічних, герменевтичних, філософсько-правових засад осмислення предмета дослідження. У роботі представлена система принципів і способів лінгвокультурологічної інтерпретації правової інформативності фольклору. Автор обирає філософсько-правовий підхід, підкреслюючи: «включення до методології нашого дослідження філософії права є цілком умотивованим через очевидну спадкоємність національної традиції осмислення феноменів правової культури, засвідченої представниками різних генерацій української етностільності» [1, с. 94]. Особливо вагомим є вироблення комплексного підходу, який передбачає застосування низки загальнонаукових, парадигмальних і спеціальних методів. Автор обґрунтовує когнітивно-інтерпретативний метод і метод матричного моделювання, які відкривають нові можливості опису культуроправової інформативності фольклору.

Третій розділ роботи «Лінгвокультурологічна модель фольклороправового концептополя» [1, с. 130–190] ініціює перегляд традиційних схем опису фольклорного слова, підкреслює переваги матричного моделювання й структурування мережі культуроправової інформативності фольклору. У монографії детально схарактеризовано провідні ознаки фольклороправового лінгвоконцептополя як ментального утворення: антропоцентризм, комплексність, наскрізність, менталізм, аксіологічність, міфологізм, колажність, мозаїчність, варіативність, обмеженість колективною свідомістю носіїв, структурованість, багатовимірність, довільна смислова розмірність, лінгвістична поліапелюваність, матричний характер [1, с. 159–164].

Дуже доброю ілюстрацією авторських міркувань є графічні моделі [1, с. 172, 174, 178, 185, 305 та ін.], які уможливають різнобічне осмислення загальних процесів розвитку українського мовомислення, а також окреслюють лінгвокультурну специфіку вагомих для носіїв традиції цінностей буття.

Новий метод матричного моделювання фольклороправового лінгвоконцептополя апробований у четвертому і п'ятому розділах монографії. Як підкреслюється у дослідженні, зазначений метод дозволяє «адекватно оперувати мозаїчною сукупністю фрагментів знання», «забезпечує належні передумови оптимальної характеристики властивостей фольклороправового лінгвоконцептополя як складної гуманітарної мережі» [1, с. 121]. Четвертий розділ роботи «Лінгвокультурологічна презентація правових смислів українського народного епосу» [1, с. 191–293] представляє фольклороправові лінгвокультуреми народних казок та дум у вигляді системи концептуальних елементів народного досвіду і є успішним зразком інтеграції низки методик та прийомів, ефективних для лінгвокультурологічної параметризації правової інформативності народного епосу. Аналіз здійснюється на значному фактичному матеріалі, його достовірність підтверджується статистичними викладками [1, с. 215, 361, 403].

П'ятий розділ рецензованої праці «Лінгвокультурологічна презентація правових смислів української лірики» [1, с. 294–398] містить опис правової інформативності обрядових, родинно-побутових, соціально-побутових пісень і балад різних сюжетних циклів. Дотримання принципів етноцентризму дозволяє авторові розглянути мову фольклорного твору як конвенційну символічну систему, здатну фіксувати провідні риси ментальності та культури з урахуванням особливостей національного світогляду, етичних й естетичних цінностей, традицій, міфів, вірувань, забобонів тощо.

Загальні висновки, що підсумовують результати дослідження, цілком узгоджуються із визначеними у передмові завданнями, відзначаються ґрунтовністю і доводять перспективність рецензованої праці.

Переходячи до зауважень і побажань, відзначимо, що у загалом добре оформленому виданні трапляються технічні огріхи й коректорські недогляди [1, с. 20, 38, 239]. Дещо виразніших акцентів, з нашого погляду, потребує опис мовного підґрунтя подібності й нетотожності фольклороправових лінгвокультурем, характерних для кожного з тематичних циклів народного епосу та лірики. У роботі мовні маркери культуроправової інформативності розкидані за жанрами у двох розділах. Виграв би аналіз, якби можна було побачити саме типологію різних за структурою та семантикою лінгвокультурем. Бажано було б також подолати паралельне використання рівнозначних авторських термінів і збільшити обсяг зразків декодування фрагментів фольклороправового лінгвоконцептополя, представлених у окремих текстах. З нашого погляду, цінним додатком до монографії міг би стати словник фольклороправових лінгвокультурем, з укладанням якого пов'язуємо перспективи дослідження.

Підсумовуючи, зазначимо, що теоретичне значення монографії полягає в окресленні нової проблематики вивчення мови українського фольклору, здійсненого з опорою на комплекс екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників, які детермінують специфіку функціонування мовних одиниць в межах народнопоетичного континууму. С. Т. Лавриненко вдало визначила лінгвокультурний феномен правової інформативності фольклору, виявила засоби реалізації його структурних компонентів – фольклороправових лінгвокультурем, представлених концептами, константами, інсайтами, фреймами, сценаріями правового формату, розглянула

механізми організації зазначених одиниць у єдиний конструкт – фольклороправове лінгвоконцептополе. Дослідниця довела, що вербалізації народних знань правової сфери, представлені у народних казках, думах, піснях, баладах, спираються на світоглядні засади і мають особливості лінгвокультурологічного втілення, пов'язані зі специфікою кожного конкретного жанру. Інтеграційний аналіз мовних маркерів правової інформативності українського фольклору та репрезентованих у ній суспільних цінностей, зреалізований у роботі за допомогою загальнонаукових та інтерпретаційних методів, уможливив виявлення когнітивних параметрів фольклороправового лінгвоконцептополя.

Сподіваємося, видання зацікавить лінгвістів, викладачів та студентів вищої школи, а також усіх, хто не байдужий до проблем філології.

Література:

1. Лавриненко С. Т. Мовні знаки концептуалізації правової культури у фольклорному тексті (лінгвокультурологічний аналіз різних жанрів українського фольклору) / С. Т. Лавриненко; за ред. А. К. Мойсієнка. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 468 с.